

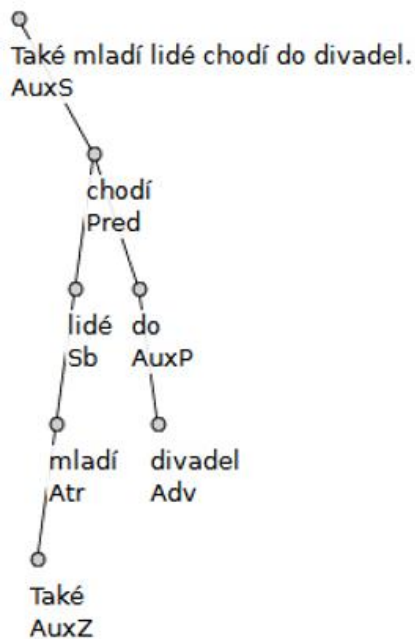
Anotace částic na analytické rovině - afun AuxZ

Částice jako synsémantická, funkční slova nemají větněčlenskou platnost. Jedná se o heterogenní kategorii složenou z několika podtypů s odlišnou funkcí ve větě, která se odráží v jejich povrchovém umístění a také v anotaci na a-rovině. (Pozn. pro analytickou rovinu je každé řešení částic něčím nevhodné, vzhledem k nejasnému fungování těchto výrazů na této rovině.)

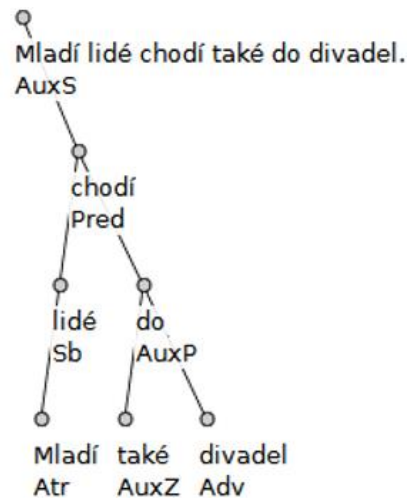
Částice zdůrazňovací, rematizátory

- zdůrazňují větný člen (př. **jen** Karel zůstal. Koupil **jen** auto. Koupil **jen** jedno auto.)
- na t-rovině s funktorem RHEM (visí jako levá sestra uzlu, který zdůrazňuje, resp. v případě predikátu jako jeho dcera)
- na **a-rovině** visí s afunem AuxZ na slově, před kterým stojí na povrchové rovině (1), a to i v případě, že je tímto slovem předložka (př. 2a, 2b) nebo spojka uvozující vedlejší větu (3).
- ! Víceslovné jednotky chápeme jako jedno slovo, tj. částici věšíme na nejvýše zavěšený afun jednotky (např. AuxP), nikoli na AuxY, srov. 2b.
- to platí i v případech, kdy může být zjevné, který výraz je v dosahu částice (5).
- pokud stojí takovýto výraz na konci věty, zavěšíme ho na predikát, případně na jeho ekvivalent (4)

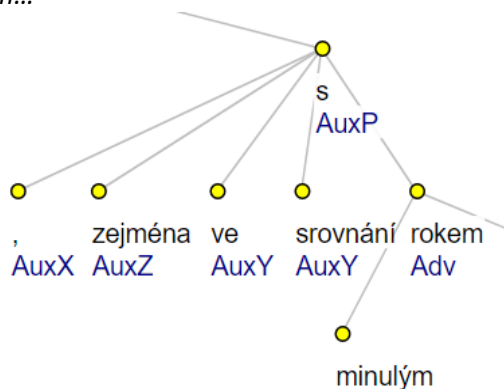
Př. 1: *Také* mladí lidé chodí do divadel.

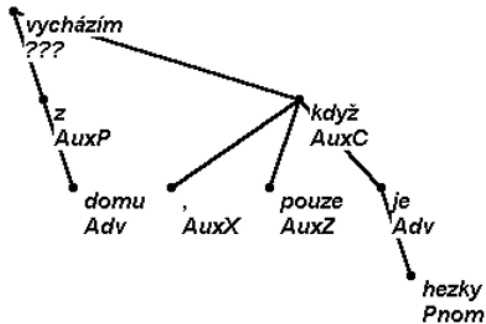
Př. 2a: *Mladí lidé chodí také* do divadel.

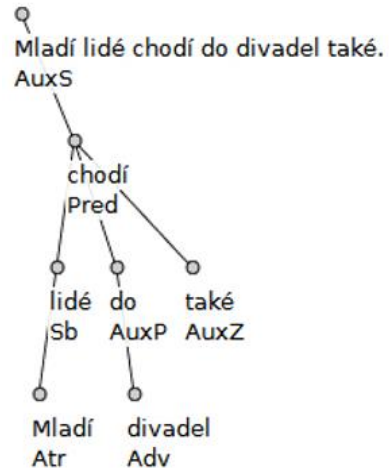
Př. 2b: ..., *zejména* ve srovnání s minulým rokem...

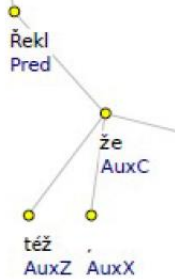
Př. 3: vycházím z domu, **pouze** když je hezky

Př. 4: Mladí lidé chodí do divadel **také**.

Př. 5: Řekl **těž**, že ke stejnému závěru došla...

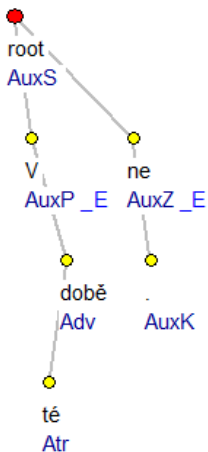
Negační a afirmační výrazy

- výrazy *ano, ne, nikoli* apod., které zastupují elidované sloveso, jsou zpravidla nejpravějším výrazem ve větě (na t-rovině mají funktor RHEM)

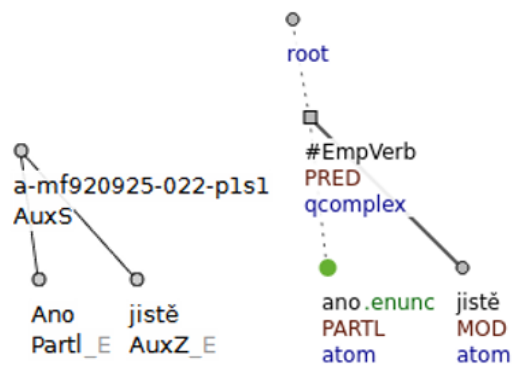
- na a-rovině visí na uzlu zastupujícím elidovaný výraz (6)

! jinak se řeší odpověďové výrazy zastupující celou výpověď, visí na pozici elidovaného predikátu, mají afun PartI a případně příponu _E (7); viz dodatek *DenomVocatPartI*.

Př. 6: [Studovali na škole i kluci?] *V té době ne.*

Př. 7: [To muselo být těžké.] *Ano jistě.*

Spojkové modifikátory

- výrazy modifikující souřadné spojkové výrazy, na t-rovině mají funktor CM a přispívají k významové specifikaci spojky, př. *a proto, sice - ale, nebo i, nejen - ale dokonce také*

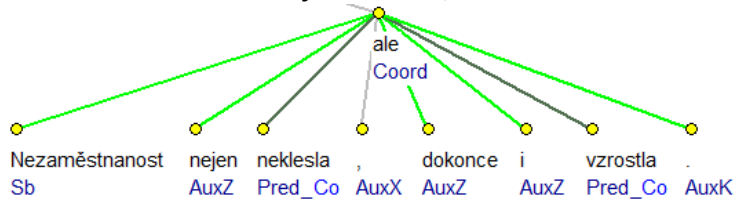
- na povrchové rovině stojí zpravidla těsně¹ za souřadící spojkou, při kontrastu dvou jevů bývá další modifikátor v části předcházející spojce (8).

- na a-rovině visí tyto výrazy na souřadící spojce s afunem AuxZ (8).

! Za spojkové modifikátory považujeme tyto výrazy i v případech, kde spojka není použita, tj. částice je na její pozici (9).

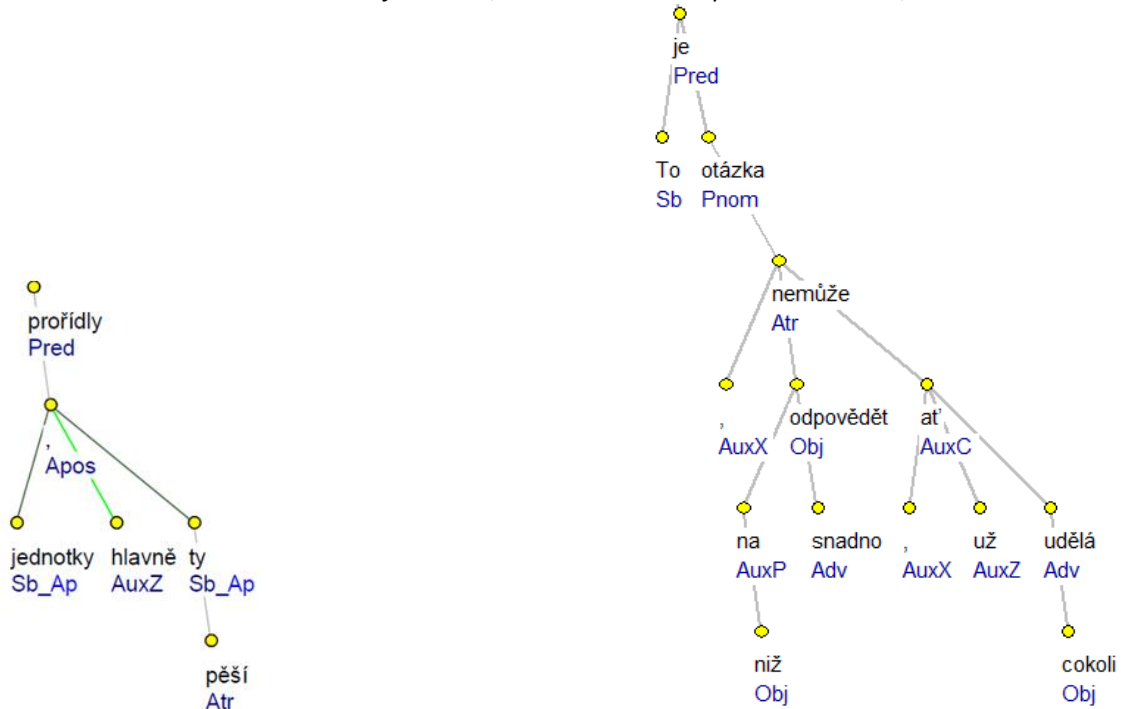
! Výjimečně za modifikátor považujeme i částici modifikující spojku podřadící (*ať už*, př. 10).

Př. 8: *Nezaměstnanost nejen neklesla, ale dokonce i vzrostla.*

Př. 9: *jednotky prořídly, hlavně ty pěší*

Př. 10: *To je otázka, na niž nemůže odpovědět snadno, ať už udělá cokoli*

Postojové částice

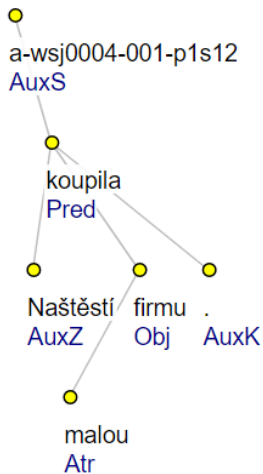
- výrazy vyjadřující hodnotící nebo emocionální postoj mluvčího k obsahu výpovědi/její části, př. *bohudíky, samozřejmě, opravdu*, patří sem i vycpávkové výrazy typu *vlastně, prostě* apod.

- na t-rovině mají funktor ATT

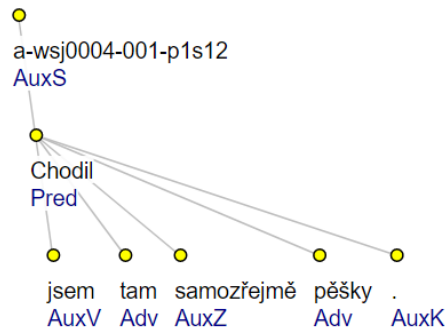
- na a-rovině mají afun AuxZ a visí na predikátu (př. 11, 12), resp. jeho ekvivalentu (př. 13, 14)

¹ *Ochutnáme nejen jídlo, ale samozřejmě taky víno, to beze sporu k jižním krajům patří.* Mezi spojkou a modifikátorem se může objevit např. jiný typ částice.

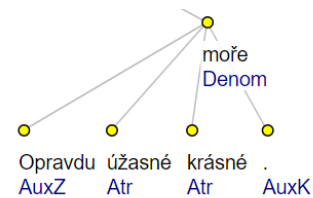
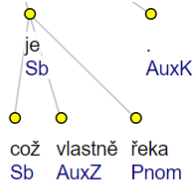
Př. 11: *naštěstí koupila malou farmu*

Př. 12: *Chodil jsem tam samozřejmě pěšky.*

Př. 13: *[Vejprty jsou pohraniční město, které rozděluje hraniční čára,] což je vlastně řeka.*

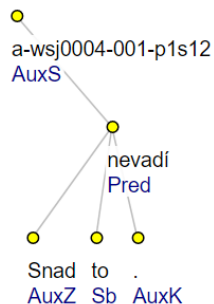

Př. 14: *Opravdu úžasné krásné moře.*

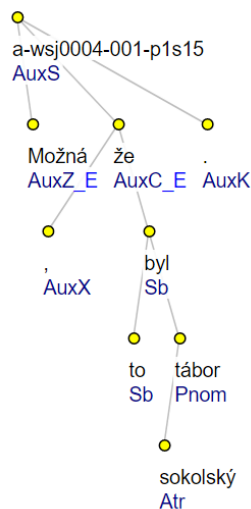
Modální částice

- vyjadřují modální charakteristiku obsahu výpovědi/její části, zprav. nutnost, možnost a pravděpodobnost, např. *pravděpodobně, možná, snad, zřejmě.*
- na t-rovině mají funktor MOD
- na a-rovině mají afun AuxZ a visí na predikátu nebo jeho ekvivalentu (př. 15, 16)
- ! stejně jako u ostatních částic je zde typická homonymie, srov. výraz *asi*, pro který je kromě významu pravděpodobnosti *asi nepřijdeme* (srov. př. 17) stejně typický pro význam měrové přibližnosti *přišlo asi pět lidí*, který je hodnocen jako plnovýznamové slovo (funktor EXT, afun Atr, viz př. (18)).

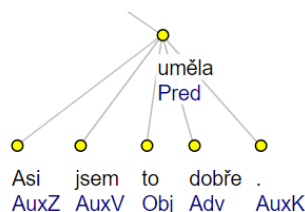
Př. 15: *Snad to nevdí.*

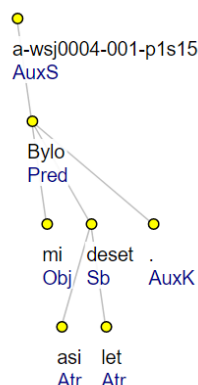
Př. 16: *Možná, že to byl sokolský tábor.*

Př. 17: *Asi jsem to uměla dobře.*

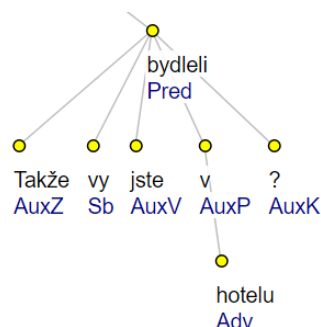
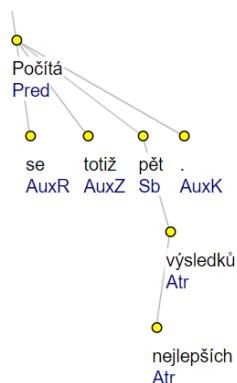
Př. 18: *Bylo mi asi deset let.*

Navazovací výrazy

- signalizují návaznost na předcházející kontext, často jde o souřadící spojovací výrazy v nespojovací funkci, tj. neplní funkci koordinace nebo apozice v rámci věty, např. *ale, však, totiž, takže*
- na t-rovině mají funktor PREC
- na a-rovině visí s afunem AuxZ na predikátu nebo jeho ekvivalentu (př. 19 a 20)

Př. 19: *Počítá se totiž pět nejlepších výsledků.* **Př. 20:** *Takže vy jste bydleli v hotelu?*

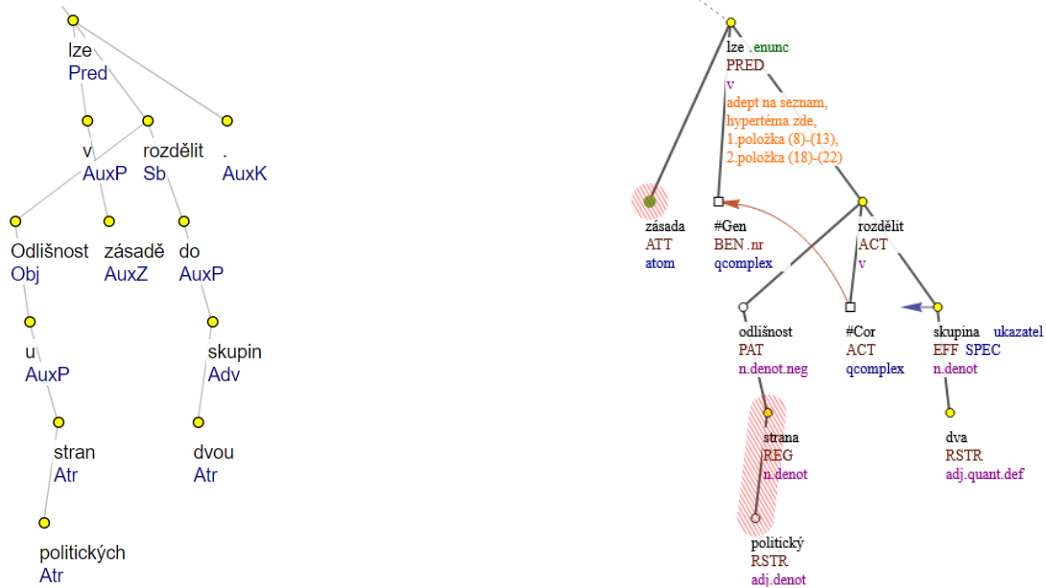
Víceslovné částice

- skupina všeobecně uznávaných víceslovných částic je napříč všemi podtypy (zatím) frekvenčně dost omezená. V PDT jsou takto chápány např. výrazy: *za prvé, za druhé, v podstatě, na příklad*
- na a-rovině se snažíme i u víceslovných částic zachytit strukturu (srov. i anotace na t-rovině, kde nejsou často chápány jako jedno lemma, viz t-rovina uváděných příkladů).

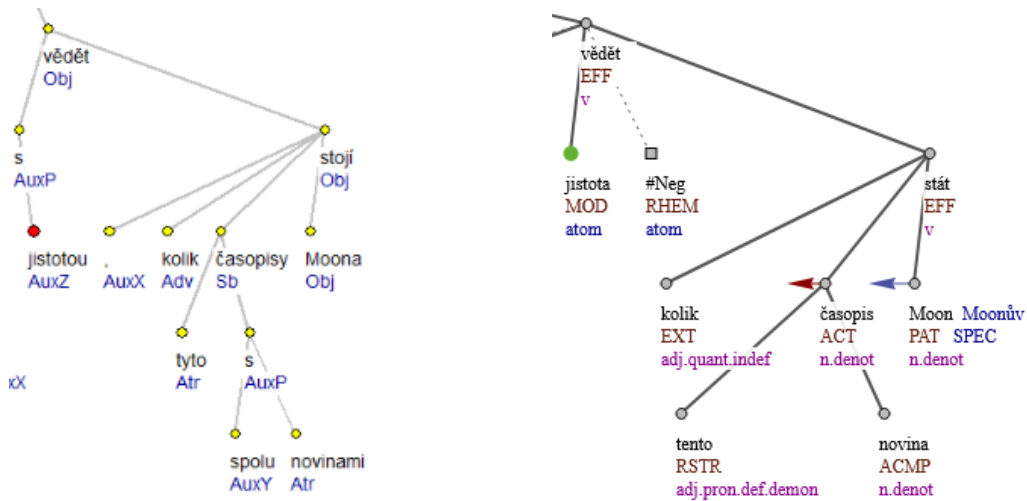
Pokud je např. částice tvořena původním spojením předložky a jména (př. *s jistotou*), předložku označíme jako AuxP a na ni zavěsíme vyprázdňené substantivum s afunem AuxZ (př. 21, 22, 25a). Pokud je takováto konstrukce dále rozvíjena (př. *na prvním místě*) naznačíme i tuto závislost - např. adjektivní přívlástek dostane afun Atr (př. 23 a 24).

- podobně řešíme částice tvořené **více slovy a spojovníkem** (srov. př. 25b, částice *ne-li* má na M-rovině tag: TT-----, na a-rovině je tvořena 3 uzly, *li* dostane AuxZ, *ne* AuxY, spojovník má afun AuxG; podobně by bylo řešeno např. *neřku-li*)

Př. 21: postojová částice (ATT) Odlíšnost u politických stran lze v zásadě rozdělit do dvou skupin.

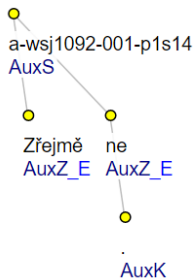

Př. 22: modální částice (MOD) ... nemohou s jistotou vědět, kolik tyto časopisy ... Moona stojí.

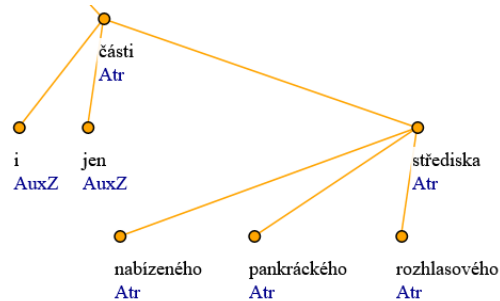

! Pokud stojí na povrchové rovině dvě částice vedle sebe, jsou zavěšeny jako sestry. Viz př. 8, kde jsou po spojce dva modifikátory, nebo př. 26. A to i zdůrazňovací částice, které jsou jinak zavěšeny na výrazu, kterému předcházejí. (srov. př. 27)

Př. 26 **Zřejmě ne.**

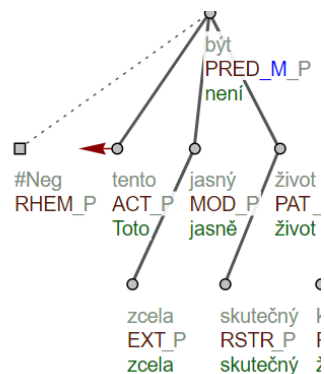
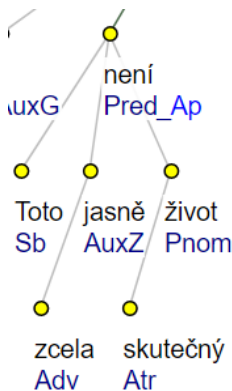
Př. 27 Využití **i jen** části nabízeného pankráckého rozhlasového střediska...

Rozvité částice

Zejména u modálních částic s objevuje rozvití částic měrovým výrazem, na t-rovině zprav. jako EXT (*dost možná, zcela zřejmě*), rozvíjející výraz zavěšujeme jako Adv na částici (př. 28)

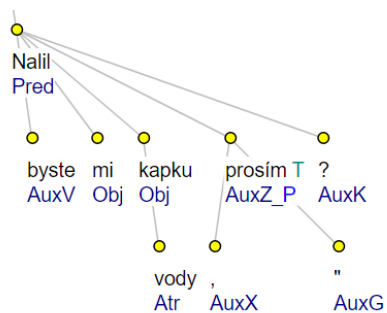
Př. 28 *Toto zcela jasně není skutečný život.*

Částice jako vsuvky

částice někdy bývají odděleny čárkami, s výjimkou ustrnulých slovesných tvarů (označených na m-rovině jako sloveso – tag začíná písmenem V, srov. př. 28), je nepovažujeme za parentezi a neoznačujeme _P. (př. 29)

Př. 28 *Nalil byste mi kapku vody, prosím?"*

Př. 29 *A, samozřejmě, žaloba byla zamítnuta.*

